

**Громадська організація
«Львівська педагогічна спільнота»**

ЗБІРНИК ТЕЗ НАУКОВИХ РОБІТ

**УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«Людина та соціум:
сучасні проблеми взаємодії
(психологічні та педагогічні
аспекти)»**

25–26 вересня 2020 р.

**Львів
2020**

УДК 316+159.9+37.01(063)
Л93

Л93 **Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти):** Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 25–26 вересня 2020 року). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2020. – 96 с.

У збірнику містяться матеріали, подані на міжнародну науково-практичну конференцію «Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)». Для студентів, аспірантів, викладачів навчальних закладів, науковців та представників громадських організацій.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

УДК 316+159.9+37.01(063)

© Автори статей, 2020
© Львівська педагогічна спільнота, 2020

НАПРЯМ 3. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

Мешко Г. М.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та менеджменту освіти*

Диня Л. М.

*студентка магістратури
факультету педагогіки і психології
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: УПРАВЛІНСЬКИЙ ВИМІР

Професійна діяльність вчителів належить до професій із великою кількістю стрес-чинників та емоційних проблем. Високий динамізм, робочі та інформаційні перевантаження, брак часу, складність педагогічних ситуацій, необхідність здійснення постійних та інтенсивних контактів з учнями, їх батьками, колегами по роботі та інші причини сприяють виникненню у педагогів синдрому «професійного вигорання». Синдром «професійного вигорання» є одним із наслідків довготривалого професійного стресу. За цим синдромом ВООЗ закріпила діагностичний статус МКБ–10:Z73 – проблеми, пов'язані із труднощами управління власним життям [4].

Аналіз наукової літератури свідчить, що проблема професійного вигорання знайшла відображення у працях зарубіжних і вітчизняних вчених, присвячених змісту та структурі цього синдрому (Л. Карамушка, Н. Левицька, Г. Ложкін, С. Максименко, В. Орел, Т. Форманюк та ін.). Окремі аспекти професійного вигорання працівників освіти досліджували такі вчені, як О. Баранов, В. Зеньковський, Л. Колеснікова, Ю. Львов, Н. Марковець, Г. Мешко, В. Шахов та ін. Проблема управління процесом попередження професійного вигорання вчителів у закладі загальної середньої освіти ще не стала предметом спеціального дослідження.

Мета статті – висвітлити чинники виникнення, шляхи попередження і профілактики професійного вигорання вчителів в координатах управлінської діяльності у закладі загальної середньої освіти.

У психологічній літературі існують різні підходи до розуміння сутності професійного вигорання. Так, під «вигоранням» С. Бейносов розуміє «стан фізичного, емоційного і розумового виснаження, що проявляється у професіях соціальної сфери» [1, с. 69]. Загалом емоційне вигорання трактується як довготривала стресова реакція або синдром, що виникає в результаті тривалих професійних стресів середньої інтенсивності. Професійне вигорання вчені досліджують в аспекті особистісної деформації фахівців, які працюють в емоційно напруженій, стресогенній атмосфері.

У зарубіжній психології відомі три моделі психічного вигорання і відповідні методи його оцінки [4, с. 91–92]. Згідно першої моделі, вигорання – це стан фізичного та психічного виснаження, спричиненого тривалим перебуванням в емоційно напружених ситуаціях. Друга модель розглядає вигорання як двомірний конструкт, що складається з емоційного виснаження і деперсоналізації. Третя модель визначає вигорання як синдром емоційного виснаження, редукції особистих досягнень та деперсоналізації. Емоційне виснаження трактується як основний складник професійного вигорання і проявляється в зниженні емоційного фону, байдужості, емоційній перенасиченості. Деперсоналізація проявляється в деформації стосунків з людьми, редукція особистих досягнень – в тенденції до негативного оцінювання своїх професійних досягнень і успіхів, негативізмі стосовно службових досягнень або в обмеженні своїх можливостей, обов'язків.

Результатом вигорання є зниження ефективності професійної діяльності вчителя: він перестає справлятися зі своїми обов'язками і бачити позитивні наслідки своєї праці, втрачає інтерес до предмета та продукту своєї праці, деформує свої професійні взаємини, ролі та взаємодію з іншими. Синдром професійного вигорання виявляється також у депресивному стані, почутті втоми і спустошеності.

Характерним у процесі професійного вигорання педагогів В. Бойко [2] називає відчуття емоційної виснаженості, втоми, що виникають унаслідок не стільки професійної діяльності, скільки суб'єктивної оцінки, обставин, умов роботи чи професійних міжособистісних стосунків, які людина переживає як психотравмуючі. Незадоволеність собою власною професійною діяльністю, розвиток байдужості у професійних стосунках; розширення сфери економії емоцій, емоційної замкненості, відчуження, бажання згорнути спілкування та професійну діяльність, перевтома фахівця, навіть погіршення фізичного самопочуття залежить від морального контролю особистістю процесу свого життя, правильної

оцінки як життєвої ситуації, так і власної поведінки. Ці внутрішні чинники є провідними порівняно з зовнішніми чинниками, зокрема, особливостями закладу освіти чи змісту професійних обов'язків.

Т. Зайчикова [5], стверджує, що розвиток професійного вигорання у педагогів виражається в резистенції та супроводжується згоранням комунікативної діяльності, коли вони вдаються до тактики економії емоцій й вибудовують захисні бар'єри на шляху виснажливого спілкування.

Важливою для дослідження є концепція А. Пайнза, згідно з якою феномен професійного вигорання є результатом поступового розчарування у невдалому пошуку сенсу життя, що проявляється в стані фізичного, емоційного та психологічного виснаження. Поступово емоційно-енергетичні ресурси особистості педагога виснажуються, і виникає необхідність відновлювати їх або берегти, вдаючись до прийомів психологічного захисту [цит. за 5, с. 93–94]. Деякі вчителі змінюють профіль роботи і навіть професію, проте типовим варіантом економії ресурсів є емоційне вигорання.

На виникнення професійного вигорання вчителя впливають управлінські чинники. Насамперед, це неефективний стиль керівництва: надмірно жорсткий «чоловічий» (не забезпечує необхідної емоційної підтримки, підсилює почуття незахищеності) або надмірно м'який «жіночий» (нерідко занадто емоційний, що дуже підвищує рівень тривоги оскільки невизначені вимоги ставлять під загрозу цілісність власної особистості). Інший чинник – це «відсутність згуртованого соціального оточення, яке могло б сприяти посиленню «Я» людини завдяки приєднанню до сильного «Ми», і таким чином знизити ризик емоційного вигорання» [5, с. 74].

На виникнення професійного вигорання впливають взаємини вчителя з керівництвом. Конфлікти по горизонталі психологічно менш небезпечні, ніж конфлікти з тими, які займають більш високе професійне становище. У вчителів, які відчувають на собі тиск з боку керівництва, швидше виникає синдром професійного вигорання.

Для процесу профілактики синдрому професійного вигорання вчителя у закладі загальної середньої освіти має значення аналіз та усунення таких причин його виникнення: напруженість і конфлікти в професійному оточенні; недостатні умови для самовираження та інновацій; одноманітність діяльності та невміння творчо підійти до виконання роботи; недостатнє визнання та відсутність позитивного оцінювання керівництвом затрачених вчителем ресурсів; робота без перспективи, неможливість побудувати професійну кар'єру; невмотивованість учнів, результати роботи з якими «непомітні»; невирішені особистісні та професійні конфлікти.

На виникнення професійного вигорання вчителів впливають як психологічний клімат у колективі, так і діяльність адміністрації закладу

загальної середньої освіти. Якщо адміністрація забезпечує працівникам можливість професійного зростання, підтримує, чітко розподіляє обов'язки, то в колективі переважатиме емоційно-позитивна атмосфера та знижуватиметься ризик виникнення професійного вигорання.

Превентивні заходи щодо професійного вигорання вчителів мають охоплювати: підвищення рівня їх професійної стресостійкості; створення сприятливого психологічного клімату в педагогічному колективі; створення психологічно безпечного освітнього середовища в школі; цілеспрямовану діяльність шкільної психологічної служби зі збереження і зміцнення професійного здоров'я вчителів; самоосвіту вчителя; участь у тренінгах антивигорання, антистрес-тренінгах; супервізію в педагогічній діяльності; підвищення психологічної та управлінської культури адміністрації школи; розумну організацію праці педагога [3]. Саме означені аспекти мають лягти в основу розроблення технології управління процесом попередження професійного вигорання вчителів в закладі загальної середньої освіти, визначення змісту комплексної програми антивигорання педагогів, шляхів її упровадження в освітню практику.

Отже, синдром професійного вигорання є наслідком дії постійного стресу. Рівень професійного вигорання педагога характеризує не тільки його особистість, а й ефективність управління в закладі загальної середньої освіти. Саме тому своєчасна профілактика цього явища є важливим завданням як кожного педагога, так і адміністрації закладу освіти. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробленні технології управління процесом попередження професійного вигорання вчителів.

Список літератури:

1. Безносів С.П. Професійна деформація личности. СПб.: Речь, 2004. 272 с.
2. Бойко В.В. Синдром «емоціонального вигорання» в професійній комунікації. СПб.: Питер, 2009. 105 с.
3. Мешко Г.М. Сучасні підходи до збереження і зміцнення професійного здоров'я вчителів. *Педагогічний альманах*. 2017. Вип. 35. С. 64–73. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2017_35_12/
4. Орел В.Е. Феномен «вигорання» в зарубіжній психології. *Психологічний журнал*. 2013. Т. 22, № 1. С. 90–96.
5. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій : гендерні аспекти / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. К. : Міленіум, 2006. 365 с.

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

- Маркова А. С.**
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН ТА ЇХ ВПЛИВ
НА ВИБУДОВУВАННЯ ВЗАЄМНИХ КОМУНІКАЦІЙ
ТА САМООЦІНКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 7
- Оніковець Б. І.**
ЕМОЦІЙНІ СТАНИ В ГЕНЕЗІ ТА ПЕРЕБІГУ ЗАХВОРЮВАНЬ
ІНТЕЛІКТУАЛЬНОЇ ХВОРОБИ СЕРЦЯ У ЖІНОК ЛІТНЬОГО ВІКУ 11
- Субота О. В.**
ДОПОМОГА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ
В ОСОБИСТІСНОМУ ЗРОСТАННІ ПІДЛІТКІВ 13
- Цімбота Л. М.**
ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ТА ЗМІЩУВАННЯ:
ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ 15

НАПРЯМ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ В ОСВІТІ (ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ, ВІКОВОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ІН.)

- Іванюта О. В., Ланчук-Андрейко А.-Х. Ю.**
ПІЗНАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ:
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ 18
- Мельничук А. Д.**
РОЗЛУЧЕННЯ ЯК КРИЗА СІМ'Ї:
ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ 20
- Невірковець О. В.**
ІНСТІНКТИВНА ПРИРОДА АГРЕСІЇ:
ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР 23
- Шульга А. В., Дідух В. В.**
ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ
В ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
У ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ 25

НАПРЯМ 3. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

Мешко Г. М., Диня Л. М.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛІВ
У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ:

УПРАВЛІНСЬКИЙ ВИМІР 29

НАПРЯМ 4. СОЦІАЛЬНА І ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Шапочка Є. А.

РОЛЬ БАТЬКІВ В ЕФЕКТИВНОСТІ ПРЕВЕНТИВНИХ
ЗАХОДІВ ЩОДО ЗЛОВЖИВАННЯ ПСИХОАКТИВНИМИ

РЕЧОВИНАМИ ПІДЛІТКАМИ..... 33

НАПРЯМ 5. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Божко К. Р., Коваль В. О.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ
ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ..... 36

Левицька А. І.

ПОКАЗНИКИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ
ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: ОСОБИСТІСНИЙ КРИТЕРІЙ... 39

Літвінчук С. Б.

МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ЗАСОБАМИ
КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ..... 43

Лук'янець Г. Г.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
СТУДЕНТІВ: ЕФЕКТ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ..... 46

Лук'янець Т. Г.

ДОСВІД НАПИСАННЯ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ
З ДИСЦИПЛІНИ «ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНА
ІНОЗЕМНА МОВА» У ЗВО СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ 48

Майстренко Н. М.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ
ВИНАХІДНИЦЬКИХ ЗАДАЧ (ТРВЗ) ДЛЯ ПІДГОТОВКИ
МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ 52

Сай І. В.

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ СОКРАТІВСЬКИХ ШКІЛ..... 55

Скорик Т. В.
ПЕРЕДУМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
УСПІШНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ.....57

Щербак І. В.
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДИК СТРАТЕГІЙ
ПОЗИЦІОНУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
У МІЖНАРОДНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ61

Юркевич Н. М.
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ64

НАПРЯМ 6. ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ. СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ

Артемьєва І. С., Гарська І. В.
МОДЕРНІЗОВАНИЙ ПІДХІД ДО ОВОЛОДІННЯ ОСНОВАМИ
ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІМИ УЧИТЕЛЯМИ ...68

Бойко С. М.
ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИЧНОСТІ
В СУЧАСНОМУ ДИСКУРСІ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ.....72

Коростіянець Т. П.
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ЗА ІНДИВІДУАЛЬНИМИ ОСВІТНИМИ ТРАЄКТОРІЯМИ:
АСПЕКТ САМОВИЗНАЧЕННЯ.....76

НАПРЯМ 7. СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ

Мацейків Т. І.
ГРОМАДЯНСЬКІСТЬ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....80

Тушко К. Ю., Чистяков С. А., Совва С. М.
ЩОДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ83

Шорстка В. В.
ОСОБЛИВОСТІ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ
ТА ЕТАПИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ.....87

ЗБІРНИК ТЕЗ НАУКОВИХ РОБІТ
УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії
(психологічні та педагогічні аспекти)»**

25–26 вересня 2020 р.

м. Львів

Видавник – ГО «Львівська педагогічна спільнота»

Поштова адреса редакції: 79000, Львів, а/с 341

www.pedagogy.lviv.org.ua tel: 38 095 580 08 54

Підписано до друку 28.09.2020 р. Здано до друку 29.09.2020 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 5,58.

Тираж 100 прим. Зам. № 2909-20.